

Povodom knjige Marije Ristivojević, *Beograd na "novom talasu": muzika kao element konstruisanja lokalnog identiteta.* (Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Srpski genealoški centar, Beograd, 2014. godine)

Muzički i kulturološki fenomen beogradskog novog talasa i pored svog kratkog trajanja početkom i danas za mnoge predstavlja izvor različitih vrsta fascinacija, ali i istraživačke radoznalosti. S obzirom da se radi o fenomenu o kome postoji značajna količina autentičnog audio-vizuelnog materijala, o njemu je do sada snimljeno i nekoliko dokumentarnih filmova i televizijskih emisija, a često je razmatran i u pisanom obliku od strane različitih poznavalaca ovog perioda i kulturnih i muzičkih teoretičara. Autorka ove knjige iskoristila je mogućnost da kroz razgovore sa pojedinim beogradskim muzičarima i kreatorima stila novotalasnog zvuka, simpatizerima ili prosto savremenima i "očevicima" novog talasa, sprovede istraživanje o procesu identifikacije pojedinaca, koji pre svega teče pod preklapajućim uticajem prostora i muzike određenog vremenskog perioda. Pažnja je pritom usmerena na preplitanje dve perspektive u doživljaju novog talasa, a to su Beograd za vreme novog talasa i Beograd nakon novog talasa.

Sam pojam "novi talas" autorka ovde određuje kao jednu novu muzičku i kulturnu perspektivu, koju je datirala između 1980. i 1984. godine, služeći se godinama nastanka i nestanka značajnih novotalasnih grupa, kao i datumom objavljivanja kompilacija Paket aranžman (Jugoton, 1981) i Artistička radna akcija (Jugoton, 1981). Pored odgovora ispitanika, kao reprezentativan uzorak za analizu M. Ristivojević je koristila već pomenute dokumentarne filmove, konkretno *Robna kuća-Novi talas* (2010), *Rok dezerteri* (1990) i *Sretno dijete* (2003) i izvode iz časopisa *Džuboks* u razdoblju od 1979. do 1984. godine.

Osnovna hipoteza od koje autorka polazi u knjizi sadržana je u gledištu prema kome je putem muzike moguće kreirati skup predstava i saznanja o određenoj sredini kroz svakodnevne društvene interakcije koje su sa njom povezane, kao što je npr. slušanje i stvaranje muzike, posete koncertima, izlasci na određena mesta, teme za razgovor i sl. Analiza se u tom smislu najpre odnosi na proces lokalizacije novog talasa kao "uvoznog" muzičkog fenomena, da bi se potom pretvorio u lokalni produkt koji je uticao na "muzikalizaciju" lokalnog prostora.

Shodno predstavljenoj istraživačkoj perspektivi, M. Ristivojević muziku u svojoj knjizi posmatra i kao kulturni "proizvod" i kao "proizvođača" kulture. Sve to na osnovu shvatanja muzike kao socio-kulturne kategorije, koja svoja značenja crpi iz kulturnog konteksta unutar koga se stvara i praktikuje. Osnovno pitanje ili hipoteza koju autorka u knjizi problematizuje jeste način na koji rokenrol, tj. novotalasna muzika kreira lokalni beogradski identitet (str. 65). Zbog toga analiza u knjizi počinje predstavljanjem procesa adaptiranja novotalasnog fenomena u lokalnoj sredini, odnosno kulturnom, socijalnom, političkom i ekonomskom kontekstualizacijom procesa adaptacije fenomena i potom istraživanjem na koji je način tekla konstrukcija predstava o lokalnosti Beograda kroz muzičku i širu umetničku praksu novog talasa. Pored toga, u knjizi su predstavljene i putanje razvoja novog talasa kao muzičkog žanra, kao i rašlanjavanje značenjskih nejasnoća koje su povezane sa ovim pojmom, a naročito u odnosu na pank kao muzički žanr koji je novom talasu prethodio ali se sa njim i preklapao i značajno uticao na njegovo formiranje u smislu distinktivnog umetničkog stila.

Pri dešifrovanju značenja i razumevanja pojma novi talas autorka se oslanja na informacije i mišljenja koje je dobila iz razgovora sa ispitanicima. U istom smislu ona posmatra i važnost skretanja pažnje na doživljaje lokalnog okruženja, zbog toga što se, kako sama navodi, "kroz preklapanje lokalne, tj. regionalnih, tradicionalnih i internacionalnih uticaja može pratiti razvoj autentičnog oblika popularne muzike" (str. 118). Međutim, jedan od važnijih uvida koji nam M. Ristivojević pruža pri posmatranju novog talasa, jeste da sama novotalasna muzika Beograda za ispitanike ne predstavlja presudan izvor identifikacije, već da se pre posmatra kao "sredstvo uspostavljanja unutargeneracijskog razumevanja i prepoznavanja, odnosno komunikativni kanal kroz koji su ostvarivane međusobne veze" (str. 96-97). Takvo shvatanje je u skladu sa poimanjem muzike Alena Merijama, koje M. Ristivojević prihvata i navodi u knjizi, a prema kome muzika nije samo zvuk već i ljudsko ponašanje uslovljeno životom u određenom društvu.

Kada je reč o shvatanju mesta ili lokalnosti u ovom delu, čitalac nailazi na uveravanje o važnosti sociokulturne uslovljenosti i pojedinačnih iskustava pri poimanju određenog mesta, a u ovom slučaju Beograda početkom 1980-ih godina. Kategoriji mesta autorka ovde prilazi iz dekonstruktivističke perspektive, posmatrajući mesto kao sociokulturno konstruisani proces a ne kao fiksirano postojeći entitet. S obzirom da

mesto, dakle, posmatra kao konstruisanu kategoriju, osnovni istraživački zadatak koji autorka sebi postavlja jeste otkrivanje na koji se način odvija konstruisanje Beograda kao mesta i koji se elementi vremenski i sadržajno određenog fenomena novog talasa pritom upotrebljavaju. Simboličke i fizičke (prostorne) granice prema takvom shvatanju imaju istu funkciju u procesu identifikacije, a osnovna im je uloga olakšavanje dualističke predstave o nama i drugima i time jasnije međusobno kognitivno mapiranje stvarnosti (str. 45). Kada se u knjizi, pak, govori o "proizvodnja lokalnosti" misli se zapravo na "određenje, reprezentaciju i transformaciju mesta kroz muzičke prakse" i na to "na koji način muzika i muzička kultura utiču na uspostavljanje predstave pojedinih mesta, najpre među lokalnim stanovništvom, a potom i van lokalnih okvira" (str. 65). Imajući to u vidu, autorka gradski identitet posmatra kroz sve ono što se u određenom kontekstu percipira kao identifikacioni marker date sredine, odnosno kao skup onih značenjskih elemenata uz pomoć kojih grupa ljudi doživljava lokalnu sredinu koja se može posmatrati na više ravni, u smislu fizičke tačke okupljanja poput trga, kluba, parka i sl, ali i specifičnog doživljaja grada koje je vidljivo kroz određenje gradskih ruta, dinamike življenja, načina izražavanja, tema za razgovor i sl.

Muzika novog talasa u okviru rokenrol scene osamdesetih godina u Beogradu posmatra se u knjizi, u skladu sa iznetim osnovnim teorijskim pretpostavkama, kao primer odnosa grada i muzike pri konstrukciji lokalnog identiteta. Pored toga, autorka ovaj fenomen posmatra i kao redefinisavanje urbane svesti i uopšte doživljaja urbanosti. U nastojanju ka uspostavljanju odnosa međusobne uslovljenosti između mesta i muzike, M. Ristivojević se služi konceptom autentičnosti, na koji je nailazila često i u odgovorima ispitanika. Jedna od uočljivih identitetskih specifičnosti beogradskog novog talasa je korišćenje maternjim, tj. srpskim jezikom za pisanje i izvođenje pesama, kao i obrađivanje lokalno specifičnih tema na relativno specifične načine. Ipak, eksplicitna društvena kritika, koja je bila svojstvena pank bendovima, naročito iz Velike Britanije, u muzici beogradskog novog talasa izostaje, što ga na izvestan način čini još specifičnijim. Društvena kritika u ovoj vrsti muzike jeste bila prisutna, kako autorka zaključuje, ali samo u meri ispitivanja granica sistema, ali ne i njegovog rušenja.

Novotalasna "lokalnost Beograda" osamdesetih godina u ovoj knjizi se prati na tri ravni. Lokalnost u smislu označavanja novotalasnog pro-

stora unutar samog grada, zatim međugradska lokalnost u smislu poređenja muzičkih scena Beograda, Zagreba, Ljubljane i Sarajeva, i u najširoj perspektivi – komparacija grada Beograda sa Zapadom. U tim komparacijama novotalasni Beograd bi se mogao odrediti kao centar grada, kao tvrdi zvuk u odnosu na ostale velike urbane muzičke centre, kao urbaniji u odnosu na Sarajevsku scenu, ali i kao podjednako muzički relevantan i sa najmanjom vremenskom zadržskom u odnosu na Zapad i tamošnju scenu.

Dve ključne ideje ili asocijacije koje ispitanici i ovom istraživanju evociraju kada govore o vremenu beogradskog novog talasa jesu slobodu i kreativnost (str. 111). Iako novi talas nije bio dugog veka i iako ni u doba svoje najveće ekspanzije nije predstavljao dominantni beogradski zvuk, M. Ristivojević zaključuje da je on uprkos tome uspeo da formirao predstavu o Beogradu kao prostoru u kome se "nešto desilo". Ukazivanjem na važnost koju muzika može imati pri formiranju identiteta, autorka naglašava pre svega njenu kulturnu konstruisanost ali iznosi i gledište prema kojem muzika predstavlja fenomen na osnovu koga se ta konstruisanost odvija. Zaključak da muzika postaje važan fenomen onda kada postane sredstvo sporazumevanja i razumevanja, u skladu je sa tezom Martina Stouksa (koja se može smatrati i teorijskom okosnicom knjige), prema kojoj muzika ne predstavlja refleksiju društvenih odnosa, već proizvodi značenja na osnovu kojih se ti odnosi uspostavljaju.

Ivana Gačanović